

הרב יקותיאל פרקש

מור"ץ בעיה"ק ירושלים

מח"ס טהרה כהלכה; חול המועד כהלכתו; שבת כהלכה ועוד

בעיות רפואיות שונות ביד ובזרוע – כיצד מניח תפילין

הרמ"א בזה. אמנם בלבושי שרד בביאורו על סוף דברי המג"א הנ"ל, כותב: "... ומעתה תראה, שכל המשך פלפולו של המ"א בס"ק זה לבאר דמ"ש רמ"א יניח בלא ברכה - היינו בימין". כלומר, שאין המג"א חולק על הרמ"א אלא מפרשו. [ומכלל האמור, לפלא על הכה"ח שכתב בס"ק ד: "והשבות יעקב בתשו' ח"א סי' ג', כתב דגידם שאין לו יד רק זרוע - יניח תפילין בידו הימנית". ולא הזכיר שכבר קדמו בזה המג"א, וכנ"ל].

ולהלן בשוע"ר שם כותב: "יש אומרים, כיון שאמרה תורה על ירך - למעלה מן היד דהיינו קיבורת, וזה אין לו יד. לכן הוא פטור מן התפילין של יד [וראה להלן ביאור הדגשתי קטע זה - י.פ.]. ולענין הלכה יש להחמיר בד"ת - ולכן יניח בלא ברכה".

(ב) אמנם רבים הפוסקים שחלקו על כהנ"ל, ולדעתם כל שיש לו את חלק הזרוע שהוא מקום הנחת התפילין, הרי למרות שחסר לו חלק היד שעד לזרוע, מכל מקום מניח בשמאלו [על הגדרם] ומברך. הפוסקים הסבורים כן: ב"ח, נ"צ, א"ר - ובספרו אלי' זוטא על הלבוש בריש הסימן, ושם כתב שכן הוא גם דעת הלבוש. וכן הוא בגר"א. הפוסקים הנ"ל הובאו בדברי רבנו הצמח צדק בתשובה הנ"ל, והוסיף עוד שכן הוא בשו"ת חוות יאיר [סימן קס"ז] - והצ"צ מרבה לפלפל בדבריו שם, ושכן כתב בספר ביאור מרדכי להגאון מוהר"מ בנעט [אגב, מעניין לציין: שם כותב עליו "נ"י" ואילו בסי' ה' מופיע בסגנון "ז"ל"]. והצ"צ בתשובה להלן [סי' ז], דן בזה בארוכה, ומוכח שמסקנתו להניח בשמאל ולברך. וכן מפורש בדבריו שבסי' ה [אות ו]: "... יען רוב אחרונים תופסים עיקר

א. נקטעו ב' ידיו למטה מעצם המרפק

יום ג שנכפל בו כי טוב ו' תמוז ה'תשמ"ח - שנת הקהל.

למע"כ ידידי עוז הרה"ג הרה"ת הרב מאיר דוד דרוקמן שליט"א - רב דקרית מוצקין ת"ו.

אחדשה"ט כמשפט לאוהבי שמו.

במאי דשאלנא קדמיכון, בנידון מי של"ע נקטעו ב' ידיו עד קצת למטה מעצם המרפק שקורין עלינבו"יין בל"א, האם יברך על הנחת התפילין.

(א) הנה בעיקר הדבר נחלקו בו קמאי, וכמבואר ברמ"א סי' כ"ז [סעיף א]: "גידם שאין לו יד, רק זרוע - יניח בלא ברכה". ובדבריו לא נתפרש על איזה יד "יניח" התפילין, בלא ברכה. ובביאור כוונתו כתב בשו"ת צמח צדק [או"ח ריש סי' ז]: "שלדעת הרמ"א יניח על זרועו השמאלית, בלא ברכה". ובשוע"ר [סי' כ"ז סעיף ג] ג"כ כתב כן, אלא שהניחו במוסגר: "...אם נקטעה למטה מן הקיבורת, י"א דחייב להניח תפילין של יד על הקיבורת (של שמאל)". ובמ"מ עה"ג שם [אות ב] צויין "רמ"א שם, ע"ש". והמשנה ברורה בביאור הלכה [שם ד"ה יניח] כתב ג"כ: "יניח וכו'. ר"ל יניח ביד שמאלו (כן משמע למעיין בא"ז גופא...)" עיי"ש. לאידך גיסא: המג"א [שם, סק"ג] נחלק על הרמ"א, ולדעתו יניח על ידו הימנית וגם שיטתו הובאה בדברי שוע"ר שם בהמשך דבריו, ובסוגריים: "ורמ"א פסק, של ימינו" וכן מוכח משו"ת הצ"צ [שם] שכותב: "שלדעת רמ"א... והמג"א פסק דיניח על של ימינו", ומוכח שלדעתו המג"א פליג על

ולמעיר שבכה"ח שם סק"ו יש ט"ס, שכתב לאחר שהביא את דברי השאג"א והפוסקים שהעתיקוהו "ודלא כתשו' צ"צ סי' ה' דהוא נגד כל הפוסקים". והטעות היא ברורה, וכנ"ל בהעתיקונו את לשון הצ"צ. ועפ"י הכתוב שם צריך להגיה בכה"ח כדלהלן: "ודלא כתשובת בשמים ראש, וכמש"כ בשו"ת צ"צ סי' ה' שהוא נגד... ודו"ק.

ובאמת שכן מדויק בבירור בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן בשולחנו שם, שכתב לשיטה הסבורה שכשאין לו יד (אף שיש לו זרוע) אינו מניח תפילין "לכן פטור מתפילין של יד". ומכלל הדברים נמצינו למדין, שבתפילין של ראש אכן חייב - וזה ברור לענ"ד. ולאור כל האמור, לפלא שבספר "לקט ציונים והערות לשו"ע אדה"ז" על דברי רבנו "ולכן יניח בלא ברכה", כותב: "לכאורה כוונתו לברכה על התש"י, אבל על השל ראש צריך לברך...". ולא ציין על זה שום מקור, וכאמור כבר קדמו בזה קמאי וקמאי דקמאי, ולא באופן של לכאורה, אלא שהוא דבר ברור ומוסכם הלכה למעשה.

ה) מעתה פש גבן לבירורי, איזה ברכה מברך: והנה בלקט הנ"ל כותב בהמשך דבריו "ולפי מנהגנו מברך על השל ראש רק על מצוות תפילין". ומקורו מדברי הקצות השולחן [סי' ח'] שכתב: "אם אין לו אלא תפילה אחת, מניח אותה שיש לו ומברך עליה... ועל תש"ר מברך על מצוות תפילין". ובבדי השולחן שם [ס"ק ע] הערה מקורו "עפ"י פסק אדמו"ר ז"ל בסידור, שאין מברכין כלל על ש"ר רק אם הפסיק מברך אחת - והוא הדין נמי באין לו רק של ראש בלבד".

וכנראה שנעלמו ממנו לפי שעה דברי הצ"צ בשו"ת [סי' ו], שדן בשאלה זו - איזה ברכה מברך הגידם שמניח רק תפילין של ראש. ומגיע למסקנה שברכתו היא להניח תפילין, ומחלק בין מי שמניח רק של ראש

דעת הב"ח שם, דגידם שיש לו זרוע שמאל מניחו על הזרוע שמאל, אפילו בכרכה כמו שכתב... וחוזר על הדברים גם להלן שם [באות יא].

ג) אלא שבדברי כת"ר בשאלתו לא היה ברור לגמרי האם נקטעה ידו עד למרפק ממש [הנקרא בלשון שו"ע קובד"ו, ובל"א עלינבויג"ן - עי' מ"ב שם סק"ה], או שנשאר עכ"פ קטע קטן גם מקנה היד. שאם כן, הרי אז מבואר באור זרוע - מקור הדין האמור, וכפי שהעתיקו במ"ב שם: "...אבל אם נשאר קצת מהקנה, גם האו"ז מודה להתוספות, דחייב בתפילין ויברך גם כן".

ד) בדרך אגב ברצוני להעיר: שבמידה וח"ו נקטעה כל היד - שאז הדין ברור שאינו מניח כלל תפילין של יד - כמפורש במג"א ובשו"ע שם, ובעוד כו"כ פוסקים וכפי שנעתקו בכה"ח [שם סק"ח]. הנה במקרה כזה חייב להניח תפילין של ראש ולברך עליו. כמבואר בשאגת ארי' [סי' ל"ב], ודבריו הובאו בשו"ת צמח צדק [סי' ה' אות ב'], וכתב שם על דברי שו"ת בשמים ראש"ס ק' ש"דברי תשו' הנ"ל תמוהים, שכתב שפטור גם מתפילין של ראש, והוא נגד משמעות כל הפוסקים, ועי' שו"ת שאגת אריה הל' תפילין. ועוד יש שם גמגומים רבים מאד וניכר שאין תשו' זו כלל מהרא"ש". וכמו כן מביא זאת הצ"צ להלן שם [סי' ו]: "ולענין הברכה, עיין בשו"ת שאגת ארי' דעל של ראש מברך לדברי הכל אף בגידם גמור. וכן הוא בתשו' שבות יעקב, דלא ככסא דהרסנא" [הפ"י על תשו' בשמים ראש הנ"ל]. ובשאגת ארי' שם כתב, שכן מוכח מדברי ריא"ז שהביא בשלטי גבורים. וכמו כן הביאו את דברי השאג"א הנ"ל, מרן החיד"א בספרו מחזיק ברכה שם [אות א], ובסידור בית יעקב מהג' היעב"ץ בדיני הנחת התפילין [אות ז - וכמובן שאינו מדברי הריעב"ץ שקדם לפחות בשני דורות לבעל השאגת אריה...], ובשע"ת [סק"ד].

כאיטר יד לכל דבר שמניח התפילין על ימינו. ויש להוסיף עוד, שאף שהמג"א מביא דעה נוספת שחולקת עד דין זה – וידוע גם פסק הצ"צ וכו' שדנו בזה בארוכה בקובץ יגדיל תורה נ"י. מכל מקום בדגול מרבכה כותב על כך, שהיינו דוקא כשהרגיל עצמו מרצונו לעשות מעשיו בשמאל. אבל אם מן השמים הוכרח לכך, הרי שדעתו שגם החולקים סבורים שדינו כאיטר לכל דבר - עיין שם היטב, ותבין.

והנה בנוסף למקרה האמור, שבת ונשאלתי שאלה דומה [בליל ש"ק ז' מרחשוון ה'תשס"ח]: במי שיבשה ידו הימנית רח"ל [משותק paralyzed] ועקב כך נדרש לעשות כל מעשיו בשמאלית, ובמילא מובן שהופך להיות איטר מחמת הרגילות וכו'. והשבתי על יסוד דברי שוע"ר הנ"ל שדינו כאיטר ומניח על יד ימין.

והשיב כנגדי ידידי הגה"ח חשל"ד שנוכח באותו מעמד, שאינו ראייה – לפי ששם גם ידו הימנית שווה וראויה לשימוש, ובמילא הוא בעל שתי ידיים שמשתמש באחד מהם, שאז השני הוא היד כהה. אבל אדם שהוא בעל יד אחת – שהרי השניה יצאה מכלל שימוש - מאן יימר שגם כן דינו כן. והשבתי לעומתו מדברי הדגול מרבכה הנ"ל: שמפורש בלשונו כהאי מילתא, ופוסק כפי שאמרנו. וזה לשונו: "ונראה לענ"ד שאף החולקים שם היינו בהרגיל עצמו כן מרצונו, ולכן סבירא להו דהרגלתו לאו כלום הוא. אבל אם מן השמים הרגילותו דהיינו שנוולד לו חולי בימינו ונוטל הכח ממנו וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל, בוודאי דינו כאיטר". הרי לנו, שהדגול מרבכה סבור ממש להיפך מסברתו - אלא גם כשניטל הכח מימינו ואינו יכול להשתמש בה יותר, מכל מקום דעתו שדוקא השהרגיל עצמו מרצונו יש דעה החולקת וסבורה שאין דינו כאיטר, מכיוון שברצונו יכול להפוך הענין וכיו"ב מהסברות. אבל אם זוהי עובדה קיימת מכורח המציאות, דינו כאיטר לכולי עלמא.

שזה המקרה שלפנינו. לבין מקרה שמניח גם תש"י [אלא שהפסיק וכו'] אודותיו מדבר אדה"ז בסידור. ואעתיק לשונו בקצרה: "ולענין הברכה, עיין תשו' שאגת אריה דעל של ראש יברך... ובנוסח הברכה לכאורה "על מצוות". אמנם לפי מ"ש הר"ן... א"כ יש לומר דגם הוא יברך "להניח". ולא אמרו שעל של ראש מברך "על" אלא אם כן מניח גם של יד, שכבר בירך להניח, ולא רצו חכמים לתקן ב' ברכות שוות כמ"ש הרא"ש... ועיין תשב"ץ... וכן י"ל גם לשי' ר"ת... בנידון דידן יברך "להניח" אך לר"י.. יש לומר דדווקא בשל ראש "על". ומכל מקום כיון די"ל... א"כ יברך להניח...". ויש עוד להאריך בכל האמור, אלא שבהנוגע להלכה למעשה די במה שכבר נכתב, והנני כותב בהחפזי.

החותם בכל חותמי ברכות - ידידו ומוקירו מלונ"ח

יקותיאל פרקש

ב. ידו הימנית יצאה מכלל שימוש

[י' אייר ה'תשס"ג]

נשאלתי: אודות מי שנוולד ככל האדם – שהיד הכהה שלו היא השמאלית – אלא שנקטעה כף ידו הימנית, ומכיוון ששוב לא יכולה היה להשתמש ביד זו עקב כך נאלץ ללמוד לעשות כל עשיותיו בשמאלו. ועם הזמן מובן שהיד הזו נהייתה היד החזקה שלו, ואילו ידו הימנית הפכה ליד כהה. והשאלה, האם דינו כאיטר ומניח התפילין על ידו הימנית שהיא כיום היד כהה שלו – או שאיטר הוא מי שכן הוא בטבעו, אבל בנדו"ד מצד טבעו הוא ככל האדם ורק הכרח המצב הביאו לשנות את המציאות [אבל לא את הטבע ביסודו].

והשבתי: שהדבר מפורש בשוע"ר סי' כ"ז [סעיף י'] ומקורו במג"א שם [סק"ט] – שכל מי שהרגיל עצמו לעשות כל מעשיו בשמאלו [גם שלא כמקרה שלפנינו שנאלץ לכך], דינו

התפילין, אבל לא על הבגד. ובהמשך דבריו מביא מהמ"ב בשם ארצות החיים [להג' המלבים] שכתב כן, ומפלפל שלא להסכים לחילוקים. ומדלא הביאו כנראה שנעלמו ממנו לפי שעה, דבריו המפורשים של שוע"ר שנעתקו לעיל שכתב "או יניח על הבגד" - ואלמלי היה זוכרם היה בודאי יכול להסתייע מהם.

(ב) בסיום התשובה שם, דן בשאלה האם יכול ת"ח לעסוק בעבודה שאינה קשורה בטרחה באפי תלתא - ומש"כ בגמ' שאסור לו הוא רק בעבודת טורח. או שגם להיות עו"ד או רואה חשבון אסור. וכתב שאסור בכל אופן, ומה שהשואל העיר מהרמב"ם והרמב"ן שהיו רופאים כו' - מתרץ במנח"י שם שהם עשו זאת ללא תשלום שכר. [ועיי"ש שמוכיח שעיקר האיסור הוא קבלת השכר על העבודה].

ויש להעיר בדבריו: שהרי ידועים דברי אדה"ז בספר התניא בפרק ח' שכתב: "אלא אם כן עושה אותן קרדום לחתוך בהן, דהיינו כדי להתפרנס בהן בריווח לעבוד ה', או שיודע להשתמש בהם לעבודת ה' או לתורתו. וזהו טעמו של הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וסייעתן שעסקו בהם". וכ"ק אדמו"ר זי"ע [מליובאוויטש] - הו"ד בשערי הלכה ומנהג יור"ד [עמ' רמ"ו ואילך] דן בדברי התניא הללו, כותב בסוף האגרת שכוונת התניא היא שהרמב"ם וכו' עסקו בחכמות אלו מהטעם הב' שבתניא "ואי אפשר לומר שהיה לעשותם קרדום לחתוך בהן, שהרי למדם בעת שהיתה פרנסתו מצויה על ידי אחיו שהחזיק אות ואת בני ביתו וכו'" עיין שם. ומדברי הרבי מוכח, שאלמלא היתה פרנסתו מצויה היה מתעסק בזה מהטעם הא' למרות היותו ת"ח. ומפורש עוד יותר בדברי כ"ק אדמו"ר בסיום האגרת ממש, שם כותב "כי טעמו של הרמב"ם בעת הלימוד הי' רק טעם אחד. אף שאחר כך נתהפך עליו הגלגל, ובמות עליו אחיו הוכרח לעשות החכמות קרדום לחתוך בהן".

החותם בכל חותמי ברכות שבמקדש - דושה"ט כל הימים יקותיאל פרקש

ג. כל ידו השמאלית נחבשה בנבם
[גיפס]:

ב"ה

יום ד' כ"ד אדר השני ה'תשנ"ז

כבוד ידידי עוז הרה"ג... שליט"א

שלום וברכה

פנה אלי בחור שמוצאו מעירכם.. יע"א, ושאלני שמכיון שיש לו גיפס על כל ידו השמאלית, מה יעשה בנוגע להנחת תפילין. ואמר שלפני כשש שנים היה לו שאלה דומה, ואתם פסקתם לו - לפי דבריו - שכל שאין מקום פנוי מהגיפס להניח הקציצה לפחות על הזרוע עצמה כי אם על הרטיה, לא יניח תפילין של יד כי אם תפילין של ראש. ולענ"ד קרוב לוודאי שהבחור הלזה לא דק בזכרונו את תשובת כת"ר - שהרי הלכה פסוקה היא בשו"ע רבינו סי' כ"ז [סעיף ח'] - על יסוד דברי המג"א בנדון: "אם יש לאדם מכה במקום הנחת תש"י אעפ"כ יניח תש"י.. אם אפשר יניח סמרטוטין על המכה ויניח התש"י עליהם בלא ברכה, או יניח על הבגד בלא ברכה - רק שיזהר לכסות את התש"י וכו' עיי"ש עוד בדבריו בנדון. ומפורש התייחסו לשאלה בנוגע לגיפס - בשו"ת מנחת יצחק [חלק ב' סי' מ"ו], ובשו"ת ישועת משה [חלק ג' סי' ה'], ובשו"ת חלקת יעקב [חלק ב' סי' מ"ג וחלק ג' סי' קפ"ג], וכולם פסקו פה אחד דהוי כרטיה ויכול להניח עליו.

ובענין הברכה: מכיון שמנהגינו שמברכים רק ברכה אחת - הרי שלענ"ד יכול לברך לפני הנחת התש"י, ולכוין לפטור השל ראש. ולא הוי הַפְּסָק, מכיון שעוסק בענין המצוה כו' - וכמבואר בכיו"ב בכמה מקומות, כגון בנוגע לברכת בדיקת חמץ וכו' [דעסקינן בהו בעמדנו בתוך "שלושים יום קודם לחג..."].

אגב אציין - שבעיוני בשו"ת מנחת יצחק שם, מצאתי ב' ענינים להעיר עליהם:

(א) דן שם בדברי החיי אדם שחידש שדוקא בסמרטוטין כתב המג"א שמותר להניח עליהם